

Dawda Faal – Suha György

Gambia – Afrikai történelem egy folyó völgyében

Csak egy európai vagy amerikai ember lehet olyan beképzelt, hogy azt hiszi: át tudja tekinteni a világot, azaz „képben van”... Ugyanakkor afrikanista kollégám panaszkodik éppen arról, hogy egyetemi diákjainak meghirdetett óráin nem csupán Magyarországot, hanem az afrikai kontinenst is nehézkesen helyezik el a hallgatók a vaktérképen...

Akkor hát tudunk-e mindent, amit a Fekete Földrésről tudni érdemes...? S ha nem pusztán kartográfiai tesztet veszünk alapul, vajon mennyivel több részlet világlik ki e tudásból? Ismerjük-e Ghána, Elefántcsontpart vagy Zambia helyét, történiáját, perspektíváját, s ha az újságokban kenyei polgárháborúról vagy tuszi hatalomátvételtől olvasunk, akkor el tudjuk-e helyezni a menekültek mozgásirányát, vagy a kínai kereskedők betelepülésének, az afro-amerikai rabszolgaság eredetének, vagy a Kilimandzsáró megmászására tett kísérleteknek helyszíneit és adatait?

A szóban forgó könyv ugyan nem ezekre a vidékekre kalauzol, de egy épp ily ismeretlen, a magyar nyelvű szakirodalomban mindezidáig csak alig előforduló, mondhatnánk: nem is létező országba, Gambiába. Ez a Szenegáltól a Guineai-öböl vidékéig terjedő állam (vagy eredeti nagyságában, birodalmi méreteiben tekintve régió) olyannyira ismeretlen, hogy a Guineai-öböllel párhuzamosan, a Gambia folyó mentén húzódó tartományként szinte teljesen kiesik látókörünkől. Nemcsak a miénkből, de szinte egész Európából – hacsak az elmúlt két évszázad brit és francia, majd portugál és holland gyarmatosítás-történetét nem vesszük alapul, melynek keretében számos érdekelttség vált geopolitikai és stratégiai szempontból fontos események háttérévé. Ez a kicsi (nemcsak afrikai méretekhöz képest parányi, de mindössze két kelet-magyarországi megyét lefedő) terület ugyanakkor az Atlanti-óceán parti Afrika egyik legizgalmasabb vidéke, történelme is szinte példátlan. Az 1130 km hosszú folyó a történelem során mindig is összekötő

szerepet játszott Nyugat-Szudán és a partvidéki erdők között, s itt haladt a transzszaharai kereskedelmi út is, amely az ősi szárazföldi városokat kapcsolta össze a tengerparti kikötőkkel, továbbá terepül szolgált az arany-, fűszer-, földimogyoró-, és rabszolga-szállításnak is, melyek a térség legfőbb forrásai és adottságai voltak egy évezreden át. Ezt a tájat, ezt a néptörténetet és országtörténetet csak a kifejezetten afrikanista szakemberek ismerhetik valamelyest, a szélesebb olvasóközönség, egyetemi hallgatók, vagy akár társadalomtudományi szakemberek köre azonban kevésbé.

Nem vagyok afrikanista, ezért főképpen csak arra koncentrálok itt, mit ad, mennyit ígér ez a mű az érdeklődőnek. E szempontból kivételes gazdagságú a könyv, annyi újdonsággal, amennyi csak egy új műbe, ismeretlen táj bemutatásába beleférfhet. De ha csupán egy lenne az afrikai tájegységeket bemutató valamelyik sorozatban, akkor sem lenne fölösleges tudás, mely belőle szerezhető. Azonban nem pusztán ennyi. Kiderül belőle számos olyan evidencia, amit talán kimondani is szomorú, mégis kikívánczoz a recenzensből... Beláthatjuk például, hogy itt is emberek élnek, akik nem „vadak”, nem „elmaradottak”, nem legyintenivalók, hanem olyanok, akik főként túlélni próbálnak, halásznak, barátkoznak, háborúznak, védekeznek, dolgoznak és gyermeket nevelnek, éppúgy, mint a világ bármely más táján. Élik tehát hétköznapjaikat – éppen úgy, ahogy Európában, Amerikában, vagy Ázsiában teszik mások. Csak hogy míg az utóbbiak történiájáról vannak európai oktatásba illesztett, tájékoztató forrásokkal minduntalan megerősített ismereteink, addig Afrika méltatlanul sötét táj marad a mindennapi érdeklődő számára. Itt is zajlanak törzsi változások, lázadások, migrációk, kiépülnek és leomlanak birodalmak, kialakul rabszolgaság és piac, feudalizmus és nyelvi háború, aranylás és gyarmatosítás, előkerülnek törzsi vallások, kereszténység

és iszlám, életre kelnek szolgálonépek és császárok, hadseregek és pártok, koalíciók és államalakulatok – ám anélkül, hogy ezekről a legcsekélyebb nép- vagy tájismeretünk lenne...

A kötet haszna tehát elvitathatatlan. Sőt: mert része egy afrikánista érdeklődésnek, s beilleszkedik egy új tudásterület forráskiadványainak sorába, ezért még hangsúlyosabb, hogy megjelenése kik számára és milyen módon biztosít elérhetést, tudást, felkészültséget, vagy új tudományos kutatási irányt!

Aszerzők – Dawda Faal, banjuli születésű, helytörténettel foglalkozó történész-tanár és Suha György afrikánista-diplomata – Gambia-kepe igencsak meglepő, s ez fokozza a lektor ismeretszintjének elbizonytalanodását. Faal professzor a Lesothói Állami Egyetemen folytatott előzetesen szociológiai és történelmi tanulmányokat, így nézőpontja, történelemszemlélete hiteles, ugyanakkor megfelel a tudományos kutatás és ismeretközlés szempontjainak is. Az eredetileg 1997-ben megjelent könyvet Suha György, mint a térséget személyesen is jól ismerő, Gambiát több beosztásban képviselő magyar diplomata egészítette ki a legaktuálisabb események összefoglalásával, magyarázó jegyzetek készítésével. Közös munkájuk alig érzékelhető elfogultsággal viszonyul a helyszínekhez és műalkotásokhoz, az iparosok életútjához és a történetmondók bölcsességéhez. Amit írniak másutt szinte elérhetetlen tudás, így tisztán ajándék azoknak, akik számára összefoglalták mindazt, ami Gambia vagy térsége szempontjából fontos.

A térség országainak, mini-államainak vagy birodalmainak történelmét a szerzők szerint három tényező határozta meg: a kereskedelem, az államalapítás és a vallások (animizmus, kereszténység és az iszlám) elterjedése. Ezek kétségkívül az észak- és nyugat-afrikai népek közötti kapcsolatok és konfliktusok sorozatából fejlődtek ki. Mindezek alapján világosan láttatják, hogy a szenegambiai térség egyetlen népének története sem teljes e kapcsolatok és konfliktusok, kultúrák és erőviszonyok említése nélkül, mivel ezek tették lehetővé mind Szenegál, mind Gambia politikai és szociokulturális fejlődését. A gazdaság terén például a transzatlanti kereskedelem az ún. „gazdasági háromszögben” válik fontossá: Európából jobbra készárut – vas- és rézrudakat, pamutot és selyemanyagokat, dohányt, fegyvereket, lőport és alkoholt – szállítottak Nyugat-Afrikába, ennek értékéből onnan rabszolgákat vittek Amerikába, ahonnan pedig rizst, dohányt, gyapotot és cukrot vásároltak fel Európába szállítás céljára. A rabszolga-kereskedelem lebonyolítására a résztvevő európai államok erődtítményeket, várakat és kereskedelmi lerakatokat építettek szerte Afrika nyugati

partvidékén. Maguk az európaiak sokáig nem is mentek a szárazföld belsejébe, a rabszolgákat a partra helyi közvetítők szállították, akik afrikai uralkodóktól vették az embereket. A térség felfedezés-története, a brit és francia, vagy holland és észak-afrikai meghódítás-története ugyanakkor új kérdéseket vetett föl, ezek belátása ugyanakkor roppant fontos nemcsak Afrika, Európa és Amerika, de a világkereskedelem, a nemzetközi migrációs tendenciák, a világpolitika és az egyetemes kultúra szempontjából is.

S éppen ez az, amiért a kötet kiadását főként csak üdvözölni lehet. Megannyi száraznak tűnő, inkább ethnohistorikus rész van a műben, mely idegen olvasó számára kvázi érdektelen is lehet talán. Sőt, esetleg a helyi lakosság számára sem ismeretes illetően összefoglalásban. Viszont épp a történések e kötetben bemutatott apró-kezes menete, historikus árnyaltsága adja azt az összképet, melyet megismerni, s melynek nemzetközi kölcsönhatásait belátni elemi szükség ma már („a globalizáció korszakában”), s még inkább az, ha súlyának megfelelően érzékeljük, mi a jelentősége Afrikának a harmadik évezred nemzetközi folyamataiban, egyensúlyában. Gambia talán nem a legfontosabb nyugat-afrikai ország. Talán nem az olajkincsre, aranyra, vízre vagy stratégiai beruházásokra orientált tőkét vonzza, s nem is a hegymászó turistákat csábító tájak közé sorolható. Ezt a kicsi, de békés és biztonságos, kortárs polgárháborúktól régóta mentes országot, Gambiát még nem vetjük észre, nem értékeltük sokra érdekesítő történetét még olyan tudományos művek révén sem, amelyek ezt a sajátlagos világot régebben vagy manapság bemutatták.

Számunkra fontos feladat, de ezért még kirívóbb is egyúttal: fölfigyelhetnénk arra, mennyi ismeretlen tája van még, mennyi láthatatlan fénye maradt rejtve eddig Afrikának, melyekre ezután több figyelmet érdemes már szánnunk. Dawda Faal és Suha György kötete, valamint a Publikon Kiadó afrikánista tudománypártoló tevékenysége ezzel igen komolyan gazdagodott – s már akkor is eredményes törekvés marad részükről, ha a harmadik évezred hajnalán mégsem lesz tömeges érdeklődés a sötétben maradt földrészt árnyaltabb történelmére, kultúrájára iránt. Merthogy – vélem én – ennek ideje is elérkezik talán, s akkor már majd másként tekintünk a csendes szerénységgel közreadott forrásmunkák felé is...

Fordította: Simovits Ágnes
Kiadó: Publikon Kiadó, 2008
Oldalszám: 128 • Ára: 1800 Ft

A. Gergely András